# בחוקותי

א. עה"פ[1] ונתנה הארץ יבולה דרשו רז"ל בתורת כהנים: „לא כדרך שהי' עושה עכשיו אלא כדרך שעושה בימי אדם הראשון, ומנין שהארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בן יומה ת"ל[2] זכר עשה לנפלאותיו וכה"א[3] תדשא הארץ דשא עשב מלמד שבו ביום שהיתה נזרעת בו ביום עושה פירות ועץ השדה יתן פריו[4] לא כדרך שהוא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון . . בו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות[5], מנין שהעץ עתיד להיות נאכל ת"ל[6] עץ פרי, אם ללמד שהוא עושה פרי והלא כבר נאמר[7] עושה פרי, א"כ למה נאמר עץ פרי אלא מה פרי נאכל אף העץ נאכל, ומנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות ת"ל ועץ השדה יתן פריו".

והנה תוכן זה, בהפלאת נסים ומעלות שיהיו לעתיד בגשמיות העולם, מצינו בדברי רז"ל בכ"מ[8], ולדוגמא במס' כתובות[9] „עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת . . עתידה חטה שתתמר כדקל ועולה בראש הרים . . עתידה חטה שתהא כשתי כליות של שור הגדול" וכיו"ב.

וצריך להבין: בתיאור המצב דלעת"ל כתב הרמב"ם[10] „ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח ה־אדם שנאמר[11] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ומובן, דכאשר בנ"י יהיו במצב כזה אין חשיבות לנסים ונפלאות הגשמיים הנ"ל שיהיו בפירות הארץ (ובלשון הרמב"ם[12] „וכל המעדנים מצויין כעפר"). ואף שמובן שיש תועלת בדברים אלה, כי כאשר „הטובה תהי' מושפעת הרבה"[13] ה"ז אמצעי „כדי שיהיו (ישראל) פנויים בתורה וחכמתה ולא יהי' להם נוגש ומבטל"[14], מ"מ, למה האריכו חז"ל כ"כ במעלת המעדנים הגשמיים שיהיו לעת"ל, כאילו הוי דבר מיוחד ונעלה ביותר בפ"ע?

ב. והנה מעין שאלה זו הקשו ה־מפרשים[15] לענין שכר מצוות המבואר בפרשתנו, „אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם — ונתתי גשמיכם גו'", ומאריך הכתוב בפרטי שכר ה־מצוות, שרובם הם דברים גשמיים, והרי

---

1) פרשתנו כו, ד.
2) תהלים קיא, ד.
3) בראשית א, יא.
4) ובשבת (ל, סע"ב) „עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום".
5) ראה שבת שם.
6) קיא, ב.
7) סוף הל' מלכים.
8) ישעי' יא, ט.
9) ל' הרמב"ם שם. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 237 שכוונת הרמב"ם בזה, שחשיבות המעדנים תהי' כעפר, שאין בו צורך.
10) ל' הרמב"ם שם (לפנ"ז).
11) ל' הרמב"ם שם ה"ד. ועד"ז ברמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.
12) אברבנאל שבהערה הבאה. ועוד.

עיקר שלימות השכר הוא תועלת וטובה רוחנית, שהיא הטובה והתועלת האמיתית.

ובמפרשים[13] ביארו לפי דעת הרמב"ם[14], „שכל[15] אלו היעודים (שבפרשתנו) אינן עיקר השכר וכל כו' הטובות שנזכרו כאן בפ' זו הם מדברים מענין הסרת המונעים לבד ור"ל שאם תשמור מצותי אסיר ממך כל המונעים כמלחמות וחליים ורעב ויגון באופן שתוכל לעבוד את ה' בלא שום מונע, אבל עיקר השכר של העוה"ב אינו נזכר כאן כדי[16] שיעבוד את בוראו לשמו ולא מחמת השכר ההוא או מיראת העונש".

אבל לדעת כו"כ מפרשים, מדובר בפרשה זו ע"ד השכר על קיום התומ"צ.

ויש לומר, שהטעם שהשכר שנתפרש בכתוב הוא בעיקר יעודים גשמיים, מובן בהקדם ביאור השאלה, למה האריך הכתוב בתיאור שכר לימוד התורה וקיום המצות, ובפרט שתכלית העבודה היא העבודה לשמה, „אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס"[17]?

אלא, לפי שעבודה זו היא עבודה גדולה, וכמ"ש הרמב"ם[18] ש„מעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לזה", אבל תחילת העבודה היא העבודה שלא לשמה, וכמרז"ל[19] לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה „לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר עד שתרבה דעתן כו'"[20]. ומכיון שתורה על הרוב תדבר[21], ולימוד התורה וקיום המצות דרוב בני ישראל אינו „שלא ע"מ לקבל פרס", לכן נתפרש בתורה השכר על עסק התומ"צ ובאריכות.

וכשם שהוא בנוגע לשכר בכלל, כן הוא גם בנוגע לתוכן השכר: כיון שרוב בנ"י שבדרגא זו הרי בדרך כלל אין להם תשוקה לייעודים ושכר רוחניים, לכן[22] נתפרש בתורה בעיקר השכר הגשמי והייעודים הגשמיים, שבזה יש לכל או"א השגה וטעם, וזה יזרז אותם על לימוד התורה וקיום המצוות.

ובדרך זו יש לבאר גם בנוגע לעתיד לבוא, שרז"ל מפליאים הזמן דלעת"ל בנסים ונפלאות בגשמיות שיהיו אז[23], כי

---

13) אברבנאל (ריש פרשתנו) וכלי יקר (שם כו, יב) — תשובה (דיעה) הא'.

14) הל' תשובה פ"ט ה"א. ובפיה"מ סנהדרין בהקדמתו לפ' חלק.

15) ל' הכלי יקר שם.

16) כ"ה בכלי יקר ובאברבנאל שם. ומשמע שמפרשים כן ברמב"ם. ואף שברמב"ם לפנינו לא מפורש שזהו הטעם שלא נזכר שכר רוחני בתורה, כנראה הבינו כן מהמשך ותוכן דבריו בהל' תשובה פ"ט ופ"י שם.

17) אבות פ"א מ"ג.

18) הל' תשובה פ"י ה"ב. וראה גם בפיה"מ שלו סנהדרין שם.

19) פסחים נ, ב. וש"נ. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ה. הל' תשובה פ"י ה"ה (ובפיה"מ שם). טושו"ע יו"ד סרמ"ו ס"כ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

20) רמב"ם הל' תשובה שם. ועד"ז בפיה"מ שם.

21) מו"ז ח"ג פל"ד.

22) ובל' הראב"ע האזינו (לב, לט. הובא באברבנאל וכלי יקר פרשתנו הנ"ל (בתשובה (דיעה) הב')): שהתורה נתנה לכל לא לא' לבדו ודבר העוה"ב לא יבינו אחד מני אלף כי עמוק הוא.

23) נוסף על הפשוט שנוגע לזה"ז: כיון

גם לעת"ל לא יגיע כאו"א תיכף להשגה נעלית בשכר רוחני, ופשיטא לא לדרגת העבודה דלשמה, עבודה מאהבה, אלא גם אז יהי' סדר העליות מחיל אל חיל, ולא יולד אדם בתכלית השלימות בידיעה והשגת ה' ועבודה מאהבה, ולכן יש צורך בנסים ונפלאות גשמיים, כדי להקדים ולזרזו על קיום התומ"צ.

ג. אבל לכאורה ביאור זה קצת דחוק הוא[24], שהרי פרשת בחוקותי וכן כל הפרשיות בתורה שבהן נתפרשה ההבטחה על שכר מצוות, נאמרו לכל ישראל, גם לאלו שהם בדרגא נעלית בעבודת השם, ולפי הנ"ל נמצא, שפרשה זו אינה שייכת לאלו שיש להם השגה בשכר רוחני, ופשיטא שלא לאלו שעבודתם היא שלא ע"מ לקבל פרס, אלא רק למי שהשגתו היא רק בטובות גשמיות, ורק זה יזרז אותו על קיום התומ"צ.

ואף שבכלל תורה על הרוב תדבר, מסתבר יותר לפרש באופן שיהי' שייך לכל. ועוד זאת, שבטח יש איזה לימוד בזה גם למיעוט.

זאת ועוד: בביאור הכתוב "אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" פירשו רז"ל[25] (והובא בפרש"י) דהיינו "להיות עמלים בתורה", ולא עוד אלא שהעמל בתורה הוא ע"מ לשמור ולקיים, ונמצא, שעיקר כתוב זה קאי בלימוד התורה וקיום המצוות לא ע"ד הרגיל, אלא בדרגא נעלית של לימוד התורה וקיום המצוות, לימוד מתוך עמל, וכן שמירה וקיום מתוך עמל.

ובפרט לפי המבואר בספרים[26] בפי' "בחוקותי" (ע"ד הרמז) שהוא מלשון חקיקה, והיינו שלימוד התורה וקיום המצות כאן הוא לא רק באופן של עמל ויגיעה סתם, אלא באופן של חקיקה, שהתורה והמצות חקוקים בלבו ובכל מהותו. וכמעלת אותיות החקיקה על אותיות הכתיבה, שלא רק שאותיות החקיקה מאוחדות יותר עם האבן שהן חקוקות בה מאשר אותיות הכתיבה עם הקלף שעליו נכתבו, אלא שאין כאן מציאות מלבד האבן שבה חקוקות האותיות. כלומר, לימוד התורה הנרמז כאן הוא לא רק באופן שהאדם עם התורה הם כמו שני דברים המחוברים יחד, אלא עוד זאת, שהאדם אינו מצי־אות, וכל מציאותו היא התורה שלומד. ומובן, שאצל אדם כזה שלימוד התורה הוא באופן של חקיקה, גם המצוות שהוא מקיים הם באופן כזה, שחודרות בכל מציאותו.

ומכל זה מובן, שהמדובר בדרגא נעלית ביותר של לימוד התורה וקיום המצות — וא"כ פשוט שאצלו אינו תופס מקום שום דבר מלבד התורה והמצוות, ופשיטא — שלא שכר וייעודים גשמיים, והיתכן שלאדם בדרגא כזו בעבודת השם, אומרים לו שבגלל זה ש"בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם"

---

שחייבים להאמין בביאת המשיח וגם לחכות לביאתו (רמב"ם הל' מלכים רפי"א. פיה"מ סנהדרין שם היסוד הי"ב. ועוד), ורוב בנ"י, לפי מעמדם ומצבם עתה בזמה"ז, לא יתעוררו לחכות בשלימות באם ידעו רק מהשכר והתועלת הרוחני, אלא רק כשידעו (גם) מהשכר ותועלת הגשמי.

24) וראה גם עיקרים מ"ד פל"ט, הובא בי אברבנאל שם.

25) תו"כ עה"פ.

26) ראה לקו"ת ריש פרשתנו. וראה לקו"ש ח"ג ע' 1013 ואילך. ח"ד ע' 1056. וראה רד"ה ויאמר גו' זאת חוקת תרס"ה (ע' רכד).

יקבל שכר ד"ונתתי גשמיכם בעתם גו'" וכל הייעודים הגשמיים בענינים גופניים כו'.

ד. וי"ל הביאור בזה:

על התורה נאמר[27] "הוא חייך ואורך ימיך", ופירושו, לא רק שהתורה מביאה חיים להאדם בעוה"ז ובעוה"ב, אלא שהיא היא החיים של כל או"א מישראל, והיינו שבנוגע לאיש ישראל אין התורה דבר נוסף על מציאותו ואחד משאר פרטים בחייו, אלא היא מהותו וחייו ממש[28].

והנה האדם[29] נחלק לכמה חלקים, ובכללות — ראש גוף ורגל, הראש הוא מקום משכן כוחותיו הנעלים, השכל וכו', וכן החושים דראי' ושמיעה כו', והגוף הוא כלי ומשכן למדות שבו וכיו"ב, ואילו ברגלים ישנו רק כח ההילוך שהוא הכח התחתון ביותר, שלא ניכרת בו מעלת האדם. אמנם כ"ז הוא בשייכות לכחות פרטיים של האדם, אבל עצם החיות הנפשי שלו, שהוא למעלה מהכחות הפרטיים, נמצא בכל הגוף בשוה, מראשו ועד רגלו[30].

וטעם הדבר, לפי שחיות הנפש היא מהותו של האדם, ולכן נמצאת בכל נקודה ונקודה של הגוף בשווה.

[וע"ד סיפור הגמרא[31] לגבי התענוג שבנפש, שפועל גם על ובהעקב שברגל, "שמועה טובה תדשן עצם"[32]. לפי שה־תענוג הוא ממהות הנפש ולכן הוא נמצא ופועל בכל האדם עד אפילו לעקבו].

ויתר על כן: ההוכחה והבחינה אם דבר מסויים מקורו החיות שהיא מהות האדם, היא מזה שבא לידי גילוי לא רק בכוחות הנעלים שלו, אלא גם בכחות הפחותים עד לעקב שברגל.

— מעין דוגמא לדבר: אדם המתבונן בדבר המביא לידי שמחה, הרי ההוכחה לזה שהשמחה חדרה בכל מהותו והוא שמח באמת, היא כאשר השמחה מת־בטאת לא רק במחשבתו ודיבורו אלא גם במעשיו עד לריקוד ברגלים. ועד"ז בשאר המדות כגון אהבה ויראה או ל־הבדיל צער וכיו"ב. —

ומזה יובן גם בנוגע לזה שהתורה היא חיינו — שהגילוי והביטוי של זה שהתורה היא חיותו וכל מהותו של האדם, היא כאשר התורה פועלת ומשפיעה לא רק על עניני נשמתו, ענינים רוחניים ונעלים, אלא גם בענינים גופניים ובכל ענייניו הגשמיים השייכים אליו:

אם השכר על לימוד התורה לשמה הי' רק שיזכה למעלות רוחניות וענינים נעלים[33], אין כאן ביטוי שלם שהתורה היא כל מציאותו, כי השכר הוא כמו תוצאה טבעית מעסק התורה שלו, שלכן

---

27) נצבים ל, כ. ברכות סא, ב. ובברכת אהבת עולם דק"ש של ערבית "כי הם חיינו ואורך ימינו".

28) ראה ע"ז ג, סע"ב (וראה ברכות שם. זח"ג מב, א. רעח, ב) מה דגים שבים כו'.

29) בהבא לקמן — ראה בארוכה המשך ר"ה תרס"ג (בתחלתו). תש"ח (ספ"ב ואילך). ד"ה אשרנו ה'ש"ת ספ"א ואילך. ובכ"מ.

30) ועד כ"כ, שבזה כולי עלמא שוין (בנ"א רגילים ועד לעוג מלך הבשן) דבכוותבת "מיתבא דעתי'" — יומא פ, ב. וראה ד"ה כי עמך ה'ש"ת פ"ו וד"ה בלילה ההוא תש"ח פ"ג ובהערה שם. לקו"ש חכ"ו ע' 105 ואילך.

31) גיטין נו, ב.

32) משלי טו, ל.

33) המבוארים באבות רפ"ו.

הוא שכר רוחני תמורת עבודתו הרוחנית: אבל כאשר נשפעים לו טובות גשמיות בגלל עבודתו הרוחנית בתומ"צ, „ונתתי גשמיכם בעתם ועץ השדה גו'", אזי נראה וניכר שתורה ומצוות אינם רק לימוד ועשי' הנוספים על מציאותו או עכ"פ רק פרט במציאותו, אלא התורה היא כל מהותו וחיותו, ולכן העסק בה מביא טובה ותועלת בכל עניניו, גם בעניינים גשמיים דעוה"ז.

והנה סיבת הדבר שהתורה היא חיותו ומהותו של האדם, הוא לפי שאורייתא וקוב"ה כולא חד[34], ולכן, כשם שהקב"ה הוא אמיתית המציאות, שמאמיתת המצאו נמצאו כל הנמצאים[35], שממנו באו כל המעלות וסוגי השלימות שבכל הבריאה כולה, עד"ז הוא בנוגע לתורה, שהיא מביאה טוב ותועלת בכל הנמצאים כולם[36], כל סוגי תועלת, הן רוחניות והן גשמיות.

ועפ"ז נמצא, שאדרבה, דוקא בהענין דשכר גשמי מודגש שהתורה היא באופן של „בחוקותי" – מלשון חקיקה, שהתורה חקוקה בו, עד שנעשית מציאותו ממש.

ה. ע"פ הנ"ל מבואר גם הקשר דה־ייעודים הגשמיים שבפסוקים ומרז"ל בנוגע לעת"ל, וכמו מאמרים הנ"ל „בו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות", „עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת" וכיו"ב – כי דוקא זה מורה על שלימות מצב בנ"י בלימוד התורה וקיום המצוות שלהם:

זה שבזמן דעתה באים עניני האדם באופן של טירחא ויגיעה, ועובר זמן רב עד שמוציאים פירות, הן בעשבים והן בפירות האילן, אינו רק בסיבת חטא עה"ד[37] שירד מצב העולם, „ארורה[38] האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה גו' בזעת אפיך תאכל לחם גו'", אלא לפי שעניני גשמיות העולם אינם „כלים" כביכול להשפעת הקב"ה. והיינו שגם אדם הלומד תורה ומקיים מצוות כדבעי, ונשפע לו כל טוב גם בצרכיו הגשמיים, אין זה בא תיכף ומיד, כי דבריו הגשמיים אינם מיוחדים עם שרשם ברוחניות, השפעת ה'.

וזהו החידוש שיהי' לעתיד לבוא ב־ימות המשיח, שלא יהי' הפסק בין הפעולה והצמיחה בגשמיות, לפי של־עתיד יהיו הדברים הגשמים בהתאחדות עם שרשם ומקורם – דבר הוי'.

וחילוק זה בין העבודה באופן של חקיקה והתאחדות בזמן הזה והחידוש שיהי' לעת"ל מובן ע"פ משל מהחילוק בין חקיקה על גבי האבן וחקיקה שהיא מעבר לעבר. וכמבואר חילוקם[39], ד־אותיות החקיקה עד"מ באבן טוב אף שהאותיות הם מיני' ובי' דהאבן, מ"מ, כיון שאותיות אלו יש להם מקום אחיזה בהאבן יש להם דמיון ושייכות לאותיות הכתיבה[40], שגם הם מעלימים קצת, הם

34) זהר הובא בתניא פ"ד. רפכ"ג. ובכ"מ. וראה זח"א כד, א. זח"ב ס, סע"א. ת"ז ת"ר (כא, ב). תכ"ב (סד, א).

35) רמב"ם ריש הל' יסוה"ת.

36) ראה לקו"ש חט"ו ע' 312. חי"ז ע' 330. קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ג.

37) להעיר מנצח ישראל להמהר"ל פ"נ. נתיבות עולם נתיב העבודה פי"ז.

38) בראשית ג, יז ואילך.

39) המשך תרס"ו ע' תפג ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' תק. סה"מ תש"י ע' 63. ובכ"מ.

40) ועד שאפשר למלאותן דיו, היינו שנותנין

משחירין ה„טוהר" של האבן טוב, ואילו אותיות החקוקות מעבר אל עבר (כמו האותיות שבלוחות[41]) אין להם מקום אחיזה ומובדלות לגמרי מאותיות ה־כתיבה.

וכן הוא בנמשל[42]: כאשר איזה דבר חקוק בהאדם דוגמת אותיות החקיקה באבן טוב, היינו שחקוק וחודר בתוכו (לא כאותיות הכתיבה שהן על הקלף) אבל אינו חודר לתוך העצם שלו ממש, הרי כשם שאצל האדם אינו העצם שלו ממש, כן הוא גם בהתוצאה מזה, שאינה באופן שחודר עד לכל דבריו החיצוניים שלו: אבל כאשר התומ"צ נחקקים בהאדם מעבר אל עבר, שזהו כל העצם שלו, ה"ז חודר ופועל מעבר אל עבר, בכל כוחותיו ועניניו עד בכל הדברים שבעולם, ולכן נראה ונגלה גם בגשמיות העולם שאין הפסק בין פעולת האדם והפירות הצומחים, שההשפעה של ה־קב"ה נשפעת תיכף ומיד ממש בלי הפסק כלל.

וענין זה יהי' בגילוי לעת"ל שאז תהי' בגלוי החקיקה שבלוחות, כמ"ש[43] „חרות על הלוחות", וארז"ל[44] א"ת חרות אלא חירות, חירות ממלאך המות כו'[45], שחי־רות זו תהי' לעת"ל, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחות חודש שבט תשל"ט)

---

מקום לאותיות הכתיבה המעלימים לגמרי (תרס"ו ותש"י שבהערה הקודמת).

41) כמרז"ל (שבת קד, א) מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין.

42) ראה לקו"ש ח"ח ע' 131 ביאור החילוק בעבודת האדם (לגבי קב"ע).

43) תשא לב, טז.

44) אבות פ"ו, ב.

45) ראה שמו"ר פמ"א, ז. וש"נ.